

Nález ÚS 298/12_1

III. ÚS 298/12 ze dne 13. 12. 2012

N 204/67 SbNU 605

Loajalita k zaměstnavateli vs. ochrana veřejného zájmu

Česká republika

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jménem republiky

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila (soudce zpravodaj) a soudců Vladimíra Kůrky a Michaely Židlické - ze dne 13. prosince 2012 sp. zn. III. ÚS 298/12 ve věci ústavní stížnosti stěžovatelů A) S. Ř. a B) J. B. proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 21. října 2009 č. j. 49 Co 300/2007-270, kterým byla zamítnuta žaloba stěžovatelů na určení neplatnosti okamžitého zrušení pracovního poměru, a proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2011 č. j. 21 Cdo 3478/2010-367, kterým bylo zamítnuto dovolání stěžovatelů, za účasti 1. Krajského soudu v Brně a 2. Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a dále 3. Okresního soudu v Břeclavi a 4. J. K. jako vedlejších účastníků řízení.

I. Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 21. října 2009 č. j. 49 Co 300/2007-270 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2011 č. j. 21 Cdo 3478/2010-367 se zrušují.

II. Návrh vedlejšího účastníka J. K. na přiznání náhrady nákladů řízení před Ústavním soudem se odmítá.

Odůvodnění**I.**

Ústavní stížností, která byla Ústavnímu soudu doručena dne 27. ledna 2012, se stěžovatelé domáhali zrušení rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 21. října 2009 č. j. 49 Co 300/2007-270, jakož i rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2011 č. j. 21 Cdo 3478/2010-367, a to pro porušení čl. 90 a 95 Ústavy České republiky (dále jen "Ústava"), čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva").

Ústavní soud konstatuje, že včas podaná ústavní stížnost splňuje všechny formální náležitosti, stanovené pro její podání zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "zákon o Ústavním soudu").

Pro posouzení důvodnosti podané ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal spis vedený u Okresního soudu v Břeclavi pod sp. zn. 6 C 580/2004.

Ze spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 21. října 2009 č. j. 49 Co 300/2007-270 byl změněn rozsudek Okresního soudu v Břeclavi ze dne 2. července 2007 č. j. 6 C 580/2004-132 ve výroku pod bodem I tak, že žaloba žalobců ad A) a ad B) (v řízení před Ústavním soudem "stěžovatelé") na určení neplatnosti okamžitého zrušení pracovního poměru ze dne 6. listopadu 2001 se zamítá. Rozhodnutí

II.

Stěžovatelé v ústavní stížnosti poukazují na to, že odvolací soud ani dovolací soud se nezabývaly tím, jaké skutečnosti je donutily k zaslání dopisu ze dne 29. října 2001 nazvaného "Katastrofální stav ČOV". Dovolací soud sice připustil, že úmyslem stěžovatelů v citovaném dopise mohl být rovněž zájem na předcházení škodám ze špatně fungující Čistírny odpadních vod Velké Pavlovice (dále též jen "ČOV"), avšak dále se touto otázkou nezabýval. Při důsledném prostudování by podle stěžovatelů bylo zřejmé, co předcházelo sepsání citovaného dopisu, a to zejména devět zápisů, které provedli stěžovatelé do provozní knihy s upozorněním na závažné porušování provozního řádu, na které však nebylo žádným způsobem reagováno. Stěžovatelé uvádějí, že neměli žádnou jinou možnost odstranit závady, v jejichž důsledku hrozilo závažné poškození životního prostředí. Tato povinnost pro stěžovatele vyplývala z prevenční povinnosti předcházení škodám a také z kolektivní smlouvy, dle které byli povinni upozorňovat na hrozící nebo již vzniklé škody. Stěžovatelé poukazují dále na to, že v důsledku toho, že voda opouštěla ČOV ve stavu neodpovídajícím normám, byla vedlejšímu účastníku ze strany České inspekce životního prostředí uložena sankce. Stěžovatelé jsou toho názoru, že neměli jinou možnost, jak splnit svoji zákonnou povinnost a také povinnost, která jim byla stanovena kolektivní smlouvou. Pokud by předmětný dopis měl být důvodem pro okamžité zrušení pracovního poměru, bylo by podle stěžovatelů popřeno také jejich právo obracet se na státní orgány se stížnostmi a žádostmi. Ústavní právo na spravedlivý proces zahrnuje i povinnost soudů vypořádat se s tím, co účastníci navrhnou, má-li to vztah k projednávané věci. Pokud soudy důkazy vůbec neprovedly, jde podle stěžovatelů o zásah do ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy a do práva na soudní ochranu dle čl. 90 Ústavy a čl. 36 odst. 1 Listiny. Stěžovatelé namítají, že nebyla respektována základní funkce důkazního řízení v občanském soudním procesu, která obsahuje provedení důkazů a jejich hodnocení, které má za následek zjištění skutkového stavu. Tato povinnost je stanovena v § 120 občanského soudního řádu, podle kterého musí soud provést důkazy potřebné pro zjištění skutkového stavu. Soud je povinen vyložit, z jakého důvodu navržené důkazy neprovedl. Došlo tedy i k porušení zásad vyjádřených v hlavě páté čl. 38 odst. 2 Listiny a v důsledku toho i k rozporu s čl. 95 odst. 1 Ústavy.

III.

Ústavní soud si vyžádal vyjádření Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Brně, Okresního soudu v Břeclavi a vedlejšího účastníka J. K. k projednávané věci.

Nejvyšší soud ve svém vyjádření, Ústavnímu soudu doručeném dne 6. listopadu 2012, poukázal na svůj stížností napadený rozsudek, ve kterém uvedl, že dovolatelům (zde stěžovatelům) lze přisvědčit, že jejich úmyslem mohl být rovněž zájem na předcházení škodám (ze špatně fungující čističky). Souhlasil ale s odvolacím soudem v tom, že další údaje žalobců v dopise ze dne 29. října 2001 nazvaném "Katastrofální stav ČOV" měly žalovaného jako podnikatele poškodit, protože upozorňovaly vlastníka na to, že ČOV Velké Pavlovice pronajal žalovanému za podmínky, které jsou pro něj nevýhodné, že žalovaný má z provozování této čističky nepřiměřeně velký zisk a že čističku odpadních vod získal za pochybných okolností. Vše je navíc v závěru dáváno do souvislosti s korupcí a je zpochybňována i předchozí podnikatelská činnost žalovaného. Kdyby stěžovatelé sledovali pouze zájem na předcházení škodám (ze špatně fungující čističky), nemuseli (neměli) podle dovolacího soudu v dopise uvádět také údaje, které sledovaly pouze poškození jejich zaměstnavatele. Protože z hlediska stěžovateli uplatněných důvodů nemohlo napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu dojít k porušení ústavních práv stěžovatelů, Nejvyšší soud navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

Krajský soud v Brně ve svém vyjádření, Ústavnímu soudu doručeném dne 20. listopadu 2012, odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

Okresní soud v Břeclavi se ve stanovené lhůtě k podané ústavní stížnosti nevyjádřil.

J. K. ve svém vyjádření, Ústavnímu soudu doručeném dne 6. listopadu 2012, poukázal na to, že Krajský soud v Brně správně vyhodnotil, že obsah dopisu stěžovatelů ze dne 29. října 2001 zveřejňuje údaje, které měly charakter obchodního tajemství, a stěžovatelé tak porušili povinnost mlčenlivosti, jež jim vyplývala z tehdy platného zákoníku práce (§ 73 odst. 1 písm. a) a d)), z obchodního zákoníku (§ 17 a 51) a z povinnosti uložené jim zaměstnavatelem při školení dne 3. května 2001, a dále obsah dopisu zcela zjevně měl způsobit vedlejšímu účastníku jako zaměstnavateli újmu (poukazem na nepřiměřeně velký zisk, pochybné okolnosti vzniku nájemního vztahu čističky, zpochybňování předcházejících aktivit vedlejšího účastníka, to vše dáváno do souvislosti s korupcí). Krajský soud rovněž správně dovodil, že dopis ze dne 29. října 2001 nebyl určen toliko dozorovým správním orgánům, ale i doc. Ing. P. H., CSc., Drůbežářským závodům Velké Pavlovice, M. Š. a dalším. Rovněž Nejvyšší soud se dopisem stěžovatelů ze dne 29. října 2001 podrobně zabýval a provedl jeho hodnocení. Nejvyšší soud na základě hodnocení tohoto důkazu dospěl ke stejnému závěru jako krajský soud, tedy, že v rozporu se zájmy vedlejšího účastníka (žalovaného) je jak zveřejnění údajů (technické povahy), které jej poškozovaly v očích jeho zákazníků a obchodních partnerů, tak i další obsah tohoto dopisu, který měl upozornit vlastníka čističky, že ji pronajal za nevýhodných podmínek a že vedlejší účastník (žalovaný) z provozování má nepřiměřeně velký zisk a že čističku získal za pochybných okolností; vše je navíc dáváno do souvislosti s korupcí, přičemž je zpochybňována i předchozí podnikatelská činnost vedlejšího účastníka. Rovněž Nejvyšší soud, stejně jako krajský soud, uzavírá, že úmyslem stěžovatelů (žalobců) bylo způsobit vedlejšímu účastníku (žalovanému) újmu. Krajský soud v Brně i Nejvyšší soud ve svých rozsudcích podrobně a obsáhle důkaz listinou - dopisem ze dne 29. října 2001 hodnotí, a to včetně úvah, jakými se při hodnocení důkazu řídily. Vedlejší účastník se plně ztotožňuje s rozhodnutím a odůvodněním rozsudků Krajského soudu v Brně a Nejvyššího soudu a navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost zamítl. Současně vedlejší účastník navrhl, aby mu byly přiznány náklady tohoto řízení o ústavní stížnosti.

Zaslaná vyjádření neobsahovala žádné nové, pro posouzení věci významné skutečnosti, a proto je Ústavní soud nezasílal účastníkům a vedlejším účastníkům k replice.

IV.

Podle § 44 odst. 2 zákona o Ústavním soudu může Ústavní soud se souhlasem účastníků od ústního jednání upustit, nelze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Všichni účastníci i vedlejší účastníci ve smyslu § 44 odst. 2 zákona o Ústavním soudu souhlasili s upuštěním od ústního jednání. S ohledem na uvedené rozhodoval Ústavní soud ve věci bez nařízení ústního jednání.

V.

Ústavní soud není součástí obecné soudní soustavy a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody.

Ústavní soud tedy přezkoumal napadená rozhodnutí, jakož i řízení jím předcházející z hlediska stěžovateli v ústavní stížnosti uplatněných námitek a se zřetelem ke skutečnosti, že mohl přezkoumávat pouze ústavnost, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Z ustálené judikatury Ústavního soudu plyne, že postup v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad "jednoduchého" práva a jeho aplikace jsou při řešení konkrétního případu v zásadě záležitostí obecných soudů a Ústavní soud jakožto soudní orgán ochrany ústavnosti (článek 83 Ústavy) stojící mimo soustavu obecných soudů (článek 91 Ústavy) není možno považovat za "superrevizní" instanci v systému všeobecného soudnictví, jejímž úkolem je přezkum celkové zákonnosti (či věcné správnosti) vydaných rozhodnutí. Ingerence Ústavního soudu do této činnosti, konkrétně pokud jde o interpretaci a aplikaci "jednoduchého" práva, připadá v úvahu, jestliže obecné soudy v daném hodnotícím procesu vycházely ze zásadně nesprávného posouzení dopadu ústavně zaručených práv, jichž se stěžovatel dovolává, na posuzovaný případ, eventuálně pokud by v něm byl obsažen prvek libovůle či dokonce svévole, a to např. ve formě nerespektování jednoznačné kogentní normy či přepjatého formalismu [srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 224/98 ze dne 8. 7. 1999 (N 98/15 SbNU 17), dostupný též na <http://nalus.usoud.cz>].

K otázce hodnocení důkazů obecnými soudy se Ústavní soud ve své judikatuře vyjádřil již mnohokrát [rozhodnutí Ústavního soudu ve věcech vedených pod sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41), sp. zn. III. ÚS 124/96 ze dne 31. 7. 1996 (U 14/5 SbNU 585)]. Z ústavního principu nezávislosti soudů (čl. 82 Ústavy) vyplývá též zásada volného hodnocení důkazů. Ústavnímu soudu v zásadě nepřísluší právo přehodnocovat důkazy provedené obecnými soudy, a to ani tehdy, kdyby se s takovým hodnocením sám neztotožňoval. Je pouze věcí obecného soudu, k jakému důkazu v rámci volného hodnocení důkazů přihlédne a o jaké důkazy opře svoje rozhodnutí. Svůj myšlenkový postup při hodnocení důkazů však musí obecný soud ve svém rozhodnutí přesvědčivě odůvodnit. Ústavní soud se může zabývat správností hodnocení důkazů obecnými soudy jen tehdy, pokud zjistí, že v řízení před nimi byly porušeny ústavní procesní principy. Uvedené konstatování se plně vztahuje na posuzovanou věc. Při hodnocení důkazů se v projednávané věci obecný soud dostal do rozporu s ústavními principy řádného a spravedlivého procesu.

Ústavní soud ve své judikatuře již několikrát konstatoval, že jeho pravomoc je dána také tam, kde právní závěry obecného soudu jsou v hrubém nesouladu s provedenými skutkovými zjištěními. V projednávané věci jde právě o takový případ.

V souzené věci Krajský soud v Brně napadeným rozsudkem změnil rozsudek Okresního soudu v Břeclavi, neboť dospěl k závěru, že žalobci porušili pracovní kázeň zvlášť hrubým způsobem, a proto žalovaný postupoval v souladu s ustanovením § 53 odst. 1 písm. b) zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, v platném znění, jestliže s žalobci pracovní poměr okamžitě zrušil. Intenzitu uvedeného porušení pracovní kázně, uvedl odvolací soud, nemůže snižovat okolnost, že k napsání a rozeslání dopisu ze dne 29. října 2001 žalobce vedl veřejný zájem na zachování zdravého životního prostředí, který měl být porušováním technologické kázně při provozu ČOV Velké Pavlovice ohrožován, protože další obsah dopisu, kterým žalobci porušili povinnost mlčenlivosti o skutečnostech tvořících obchodní tajemství žalovaného a kterým se snažili žalovaného poškodit, již nemohl k ochraně veřejného zájmu směřovat.

Nejvyšší soud se ztotožnil se závěrem Krajského soudu v Brně, že intenzita porušení pracovní kázně, jehož se žalobci dopustili, dosáhla stupně zvlášť hrubého porušení pracovní kázně. Nejvyšší soud přisvědčil Krajskému soudu v Brně, že úmysl žalobců způsobit žalovanému újmu je zcela nepochybný, neboť žalobci zpochybňují i předchozí podnikatelskou činnost žalovaného.

Tyto závěry odvolacího a dovolacího soudu však nejsou přesvědčivě zdůvodněné. Hodnocení důkazů a interpretaci předpisů veřejného práva a pracovněprávních předpisů nevěnovaly obecné soudy dostatečnou pozornost. Za tohoto stavu může výsledné rozhodnutí vyvolat vážnou pochybnost o objektivitě soudů a o nedodržení zásady rovnosti stran pracovního sporu.

VI.

Dle čl. 18 Listiny má ve věcech veřejného nebo jiného společného zájmu každý právo sám nebo s jinými se obracet na státní orgány a orgány územní samosprávy s žádostmi, návrhy a stížnostmi.

Idea právního státu vychází z principu, že stát a občan nejsou v zásadním sporu, ale stát má sloužit občanům, občané jsou loajální k zájmům státu, participují na plnění úkolů státu; z práva občana obracet se na státní orgány s podněty lze dovodit, že občané mají právo podílet se na chodu veřejných záležitostí, upozorňovat na nesprávnosti či nespravedlnosti.

Soukromoprávní požadavek na dodržování smluv, princip pacta sunt servanda, resp. smluvní volnost a převzatý závazek zaměstnance být loajální ke svému zaměstnavateli nemohou apriorně vyloučit jiný významný veřejnoprávní zájem, a to zájem na tom, aby se též zaměstnanci mohli obracet na státní orgány v situacích, kdy ze strany zaměstnavatele hrozí ohrožení významných společenských zájmů, jako je ochrana zdraví občanů, ochrana životního prostředí či ochrana čistoty vody, nebo kdy dokonce dojde k porušení těchto veřejných statků. Dohoda mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem nemůže zasahovat do veřejnoprávních vztahů, narušovat zájem společnosti na tom, aby každý občan v demokratickém právním státě mohl být nápomocen státu při odhalování nedostatků a v případě potřeby na nedostatky upozornil.

V souzené věci při rozhodování o tom, zda za důvod k okamžitému zrušení pracovního poměru zaměstnance pro zvlášť hrubé porušení pracovní kázně lze pokládat odeslání dopisu upozorňujícího státní orgány na to, že zaměstnavatel - čistírna odpadních vod nedodrжуje provozní předpisy a ohrožuje životní prostředí, obecné soudy dostatečně nevyhodnotily a neporovnaly veřejný zájem na ochraně životního prostředí a zdraví občanů na straně jedné se zájmem na dodržování smluv a loajalitou zaměstnance vůči zaměstnavateli na straně druhé.

Skutečnost, že stěžovatelé odesláním dopisu ze dne 29. října 2001 sledovali veřejný zájem zabránit hrozícím ekologickým škodám, lze jednoznačně dovodit z toho, že tento dopis zaslali mj. České inspekci životního prostředí v Brně, Okresnímu úřadu Břeclav - referátu životního prostředí a Městskému úřadu ve Velkých Pavlovicích.

V souzené věci obecné soudy zvažovaly pouze jednu stránku, a to zájem na dodržování smluv, loajalitu zaměstnance vůči zaměstnavateli, a učinily závěr, že zaměstnanec nesmí prolomit loajalitu tím, že bude "donášet" na svého zaměstnavatele, což posoudily jako hrubé porušení pracovní kázně. Obecné soudy však nevěnovaly dostatečnou pozornost tomu, zda v této konkrétní věci snaha zaměstnanců ukázat na nedostatky a chránit významné společenské hodnoty neospravedlňuje jejich jednání. Obecné soudy tedy měly v souzené věci pečlivěji poměřovat a zvažovat, který zájem, zda veřejný či soukromý, převažuje.

Za vadu řízení lze pokládat též to, že obecné soudy se náležitě nevypořádaly s námitkami stěžovatelů z toho hlediska, zda jejich jednání nelze posoudit jako svépomoc nebo odvracení hrozícího nebezpečí (§ 6, § 418 odst. 1 občanského zákoníku, resp. korespondující ustanovení zákoníku práce).

Ústavní soud uzavírá, že v souzené věci se obecné soudy nedostatečně podrobně zabývaly porovnáním výše nastíněných zájmů, a pokud se zabývaly tímto zvažováním, nedostatečně své rozhodnutí zdůvodnily. Ústavní soud ponechá na obecných soudech, aby zvážily obě strany zájmů, a to veřejnoprávní zájem na ochraně životního prostředí, zdraví obyvatel, zájem na odvracení hrozícího nebezpečí, zájem na ochraně práva občanů obracet se na státní orgány se svými upozorněními na porušování zákonů a soukromoprávní zájem na dodržování smluv a na loajalitu zaměstnance vůči svému zaměstnavateli.

Při shrnutí výše uvedeného Ústavní soud dospěl k závěru, že napadenými rozhodnutími obecných soudů došlo k porušení práva stěžovatelů na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny.

V dalším řízení se obecné soudy znovu zaměří na porovnání priority nastíněných zájmů a odvolací soud ve věci znovu rozhodne v intencích tohoto nálezu.

S ohledem na vyhovění ústavní stížnosti z výše uvedených důvodů se Ústavní soud dalšími námitkami stěžovatelů nezabýval.

Ústavní soud neshledal důvod vyhovět návrhu vedlejšího účastníka J. K., aby mu byla přiznána náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem. Podle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu může Ústavní soud v odůvodněných případech podle výsledků řízení usnesením uložit některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi jeho náklady řízení. V dané věci neshledal Ústavní soud důvod pro jejich přiznání, neboť takto postupuje jen ve výjimečných případech, přičemž v tomto konkrétním případě s ohledem na výsledky řízení existence takových výjimečných okolností shledána nebyla. Stěžovatelé měli v řízení úspěch, z tohoto důvodu nelze usuzovat, že by výsledek řízení mohl odůvodnit přisouzení náhrady nákladů řízení vedlejšímu účastníkovi.

Při shrnutí výše uvedeného Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí - rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 21. října 2009 č. j. 49 Co 300/2007-270 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2011 č. j. 21 Cdo 3478/2010-367 - zrušil.

Návrh vedlejšího účastníka J. K. na přiznání náhrady nákladů řízení před Ústavním soudem Ústavní soud podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný.

http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-298-12_1

2018 - MPSV, TREXIMA, spol. s r.o.